

процесуального права / І.А. Артеменко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013р. – №3-1. – С. 193-196.

14. Нижник Н.Р. Государственно-управленческие отношения в демократическом обществе. – К., 1995. – 208 с.

15. Павлов Д. М. Адміністративне право : Загальна частина : Конспект лекцій. – К. : МАУП, 2007. – 136 с.

УДК 342.5(477)

**Кобзєва Т. А.,**

канд. юрид. наук, доцент кафедри  
адміністративного, господарського права  
та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового  
інституту права Сумського державного університету,

### **СТРУКТУРА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

У статті, на основі аналізу наукових поглядів вчених та чинного законодавства України, розглянута структура фінансової системи України. Надано авторське бачення щодо тлумачення поняття «структури фінансової системи» Наголошено, що структура фінансової системи зорієнтована, в першу чергу на те, щоб реалізувати її головну мету, тому кожна структурна складова фінансової системи в тій чи іншій мірі виконує завдання, які ставляться державою з метою її реалізації. Доведено, що умовно структура фінансової системи складається з двох ключових елементів: національних фінансів та міжнародних фінансів.

*Ключові слова:* фінанси, фінансова система, структура фінансової системи, національні фінанси, міжнародні фінанси.

В статтє, на основе анализа научных взглядов ученых и действующего законодательства Украины, рассмотрена структура финансовой системы Украины. Предоставлено авторское видение толкования понятия «структуры финансовой

системы» Отмечено, что структура финансовой системы ориентирована, в первую очередь на то, чтобы реализовать ее главную цель, поэтому каждая структурная составляющая финансовой системы в той или иной степени выполняет задачи, которые ставятся государством с целью ее реализации. Доказано, что условно структура финансовой системы состоит из двух ключевых элементов: национальных финансов и международных финансов.

*Ключевые слова:* финансы, финансовая система, структура финансовой системы, национальные финансы, международные финансы.

The article, based on an analysis of scientific views of scholars and laws of Ukraine, considered the structure of the financial system of Ukraine. Courtesy of the author's vision on the interpretation of the term "structure of the financial system" emphasized that the structure of the financial system focused primarily on how to realize its main goal, so each structural component of the financial system in varying degrees, perform tasks that are State to its implementation. Proved that the structure of the financial system conditional consists of two key elements: national finance and international finance.

Keywords: finance, financial system, the structure of the financial system, national finance, international finance.

**Постановка проблеми.** Фінансова система нашої держави являє собою дуже складний механізм, ефективність функціонування якого залежить від двох визначальних чинників. По-перше, від законодавчої урегульованості, налагодженості та збалансованості фінансових відносин у суспільстві. Це, насамперед, вибір правильної і доцільної для країни фінансової моделі розвитку, яка буде стимулювати виробника та відповідно й суспільство. По-друге, злагоджена діяльність суб'єктів фінансової системи залежить від організації державного управління нею. При цьому, головним важливим чинником є дієвість самого адміністративно-правового механізму управління фінансовою системою країни, а також чітке законодавство, що забезпечує безперервну та гармонійну

роботу цієї системи в цілому. Відсутність або не ефективне використання цих передумов не дасть змоги цілеспрямовано здійснювати управління фінансами [1, с. 29].

**Аналіз дослідження даної проблем.** Дослідженню окремих структурних елементів фінансової системи України приділяли увагу у своїх роботах такі вчені, як: Ю.В. Гаруст, О.П. Кириленко, Е.Д. Соколова, А.С. Нестеренко, М.І. Карлін, А.Т. Ковальчук, О.Р. Романенко, О.Н. Горбунова, Е.Ю. Грачева та інші. Проте, враховуючи соціальні, економічні та політичні зміни, що відбулись в Україні, вказана проблематика є актуальною та потребує подальшого дослідження.

Саме тому **метою** статті є: уточнення структури фінансової системи України

**Виклад основного матеріалу.** О.П. Кириленко всі фінансові відносини, залежно від ролі суб'єктів у суспільному виробництві поділив на такі сфери:

- 1) фінанси суб'єктів господарювання;
- 2) державні фінанси.

Але всередині кожної сфери, конкретизуючи характер діяльності суб'єктів, на думку автора, виділяються окремі ланки фінансових відносин. Так, наприклад, в складі фінансів суб'єктів господарювання це: 1) фінанси комерційних підприємств; 2) фінанси некомерційних організацій і установ; 3) фінанси громадських організацій і добродійних фондів.

Крім того, в таких ланках фінансової системи як фінанси комерційних підприємств, фінанси некомерційних організацій і установ, можна продовжити поділ в залежності від галузевої ознаки і за формами власності. Всі сфери і ланки фінансової системи існують взаємопов'язано, але центральне місце серед них займають бюджети. Бюджети пов'язані зі всіма іншими ланками і об'єднують фінансову систему в єдине ціле [2, с. 173].

Але сьогодні, як у визначенні фінансів та фінансової системи, так і у виокремленні їх складових, що становлять основу формування їх внутрішньої структури, немає єдиного підходу. Тому, беручи за основу структуризації відмінні ознаки – суб'єкти фінансових відносин, фонди грошових коштів, рівень економічної системи, фінансові органи та інституції, – вчені по-

різному характеризують і структуру фінансової системи. Певна річ, що за будь-якого підходу слід, по-перше, дотримуватись єдиної ознаки, а не кількох відразу. По-друге, слід враховувати, що фінанси – це завжди певною мірою організовані відносини – чи у законодавчій, чи в інструктивній, чи у статутній, чи у договірній формах. Відповідно виділення їх окремих складових може бути обґрунтоване тільки за наявності таких організаційних засад.

Дуже вагомий внесок у формування суті фінансової системи та її структурної побудови здійснила Е.Д. Соколова, яка порівняла багаточисленні точки зору на сутність фінансової системи. При всій несхожості висловлюваних думок, вона виділила три основні підходи в розумінні структури фінансової системи, це: фондова теорія; інституційна концепція та суб'єктна концепція (див. табл. 1) [3, с. 23].

Таблиця 1.  
Окремі погляди на сутність фінансової системи

<b>Фондова теорія</b>	<b>Інституційна концепція</b>	<b>Суб'єктна концепція</b>
<p>класифікацію фінансової системи необхідно проводити, виходячи з властивостей фінансових фондів, що є характерними для певної національної економіки. Згідно цієї теорії, фінансову систему утворюють бюджет, позабюджетні фонди, кредитний фонд, страховий фонд, фінансові ресурси господарюючих суб'єктів, з подальшою диференціацією типів і видів фінансових фондів.</p>	<p>будує структуру фінансової системи, як функціональну своєрідність окремо діючих фінансових інститутів. А саме: державні доходи, державні витрати, страхування, держкредит, банківський кредит, грошовий обіг і т.д.</p>	<p>концепція в основі фінансової системи ставлять головні органи управління фінансової системи або відповідним інститутом, мають права відносно проведення мобілізації фінансових ресурсів. Така теорія виділяє в структурі фінансової системи знову бюджетні фонди, позабюджетні фонди, фінансові ресурси господарюючих суб'єктів, страховий фонд, кредитний фонд, муніципальні фінанси, інвестиційні фонди та ін.</p>

А.С. Нестеренко, в свою чергу, у дисертаційному дослідженні виокремила у структурі фінансової системи три

рівні складових. До першого рівня вона віднесла сфери, які поділяються на дві групи: базові та додаткові. Цей рівень, на її думку, є найбільш загальним. До складу фінансової системи, таким чином, входять дві групи самостійних сфер (у залежності від того, яку роль з політичної та економічної точок зору вони виконують) – це базові та додаткові. Базові сфери: публічні фінанси; фінанси суб'єктів господарювання. Додаткові сфери: міжнародні фінанси; фінансовий ринок.

До другого рівня вчена віднесла ланки, що об'єднують однорідні групи відносин: публічні фінанси: державні та місцеві фінанси; фінанси суб'єктів господарювання, залежно від форми організації фінансової діяльності можна виділити фінанси підприємств та фінанси домогосподарств; міжнародні фінанси: фінанси міжнародних організацій та міжнародні фінансові інститути; фінансовий ринок: грошовий ринок та ринок капіталів (сегмент – ринок фінансових послуг – становить собою сферу різноманітних послуг).

До третього рівня вона віднесла елементи (інститути), які регулюють відносно самостійну сукупність суспільних відносин у відповідній сфері, а саме: державні фінанси: державний бюджет, державні позабюджетні цільові фонди, державний кредит, державне обов'язкове страхування; місцеві фінанси: місцевий бюджет, місцевий (муніципальний) кредит, фінанси комунальних підприємств; фінанси підприємств (фінанси підприємств, фінанси державних підприємств); фінанси домогосподарств; фінанси міжнародних організацій; міжнародні фінансові інститути; грошовий ринок; ринок капіталів; ринок фінансових послуг [4, с. 27–28].

Існує ще декілька наукових підходів до визначення та побудови фінансової системи країни. На думку ряду дослідників, структуру фінансової системи поряд з державними та місцевими фінансами складають приватні фінанси. Тобто, якщо за основу структуризації взяти суб'єктів фінансових відносин – юридичних та фізичних осіб і державу, то у фінансах можна виділити такі складові: фінанси громадян (сімейні фінанси, або фінанси домогосподарств), фінанси підприємств, державні фінанси. Але така структура, по-перше, неповна, бо не

включає міжнародних фінансів (а це в умовах глобалізації економіки просто неправильно), а, по-друге, не до кінця обґрунтована, оскільки фінанси громадян (сімейні фінанси) не мають організаційних засад і тому не можуть виділятися як окрема сфера чи ланка.

Масштабну роботу по дослідженню окремих думок на структуру фінансової системи провели Ю.В. Гарус та Т.А. Кобзева, результати якої подано нижче у таблиці (див. табл. 2).

Таблиця 2.

**Структура фінансової системи**

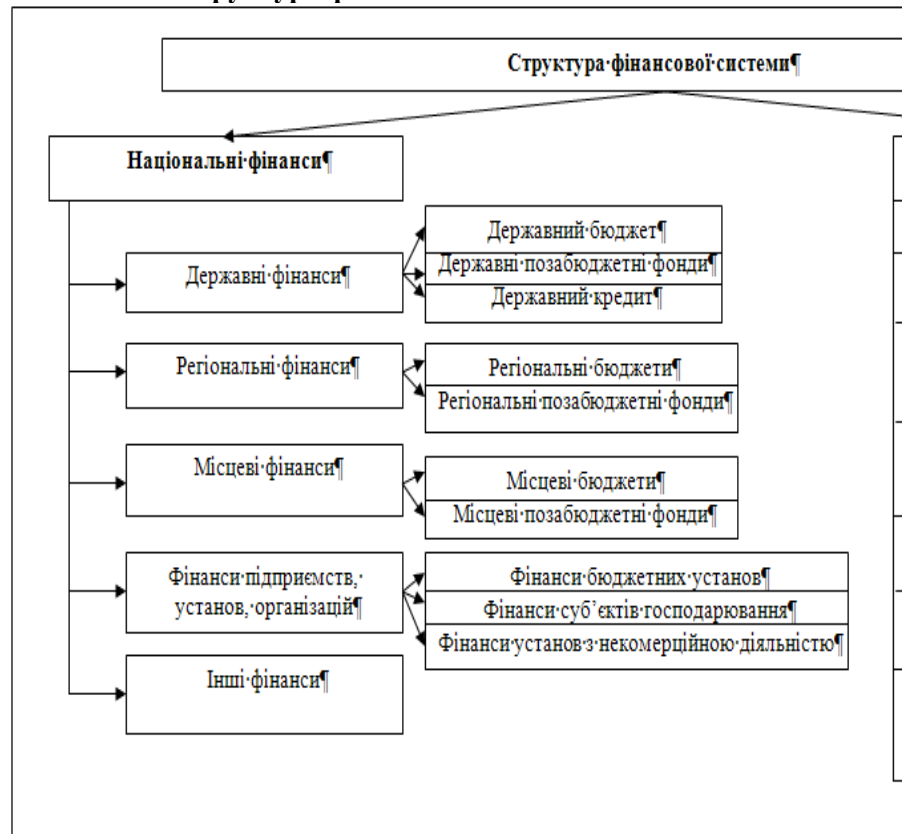
<b>Дослідники</b>	<b>Погляди на структуру фінансової системи</b>
<b>Карлін М.І.</b>	до складу фінансової системи України входять: державні фінанси, фінанси підприємств, фінанси суб'єктів господарювання, страхування, фінансовий ринок, фінанси домогосподарств [6, с. 15].
<b>Ковальчук А.Т.</b>	за джерелами формування, розподілу та використання, фінансову систему поділяють на три рівні: макрорівень (як правило, державні фінанси); макрорівень (фінанси суб'єктів господарювання та ринкової інфраструктури, зокрема інституції, що функціонують на фінансовому ринку – комерційні банки, небанківські фінансові посередники, інвестиційні компанії тощо); міжнародні фінанси, тобто валютні надходження [6, с. 36].
<b>Романенко О.Р.</b>	виділяє п'ять сфер фінансових відносин: фінанси суб'єктів господарювання (рівень мікроекономіки); державні фінанси (рівень макроекономіки); міжнародні фінанси (рівень світового господарства); фінансовий ринок та страхування. У кожній сфері виділяються окремі ланки. На макрорівні – це фінанси комерційних підприємств і організацій.

	макрорівні – державні й місцеві бюджети, державні цільові фонди, державний кредит, фінанси державного сектору. До складу міжнародних фінансів віднесено фінанси міжнародних організацій, фінанси міжнародних фінансових інституцій, міжнародний фінансовий ринок. Фінансовий ринок структурується ринками грошей, кредитних ресурсів, цінних паперів, фінансових послуг. У сфері страхування виділено соціальне, майнове й особисте страхування, страхування підприємницьких ризиків та відповідальності [7, с. 21].
<b>Горбунова О.М., Грачова О.Ю.</b>	до складу фінансової системи держави входять інститути державних фінансів господарюючих суб'єктів, місцевих фінансів страхування, кредиту [8, с. 10].
<b>Гаруст Ю.В., Кобзєва Т.А.</b>	поклали в основу структури фінансової системи рівні економічної системи, виділили відповідні види фінансових відносин. На рівні світового господарства – міжнародні фінанси; на макрорівні виділено окремо державні та окремо регіональні фінансові відносини; на макрорегіональному рівні – фінанси суб'єктів господарювання (підприємств та організацій); і на субмікроекономічному рівні – фінансові відносини фізичних осіб (домогосподарств) [1, с. 34].

Ознайомившись з позиціями окремих дослідників, вважаємо за потрібне висловити власну позицію стосовно структури фінансової системи. Отже, під *структурою фінансової системи* будемо розуміти внутрішньо-упорядковану єдність органів, інституцій та окремих суспільних відносин з приводу акумулювання, розподілу та використання коштів грошових фондів. Умовно структура фінансової системи складається з двох ключових елементів: національних фінансів та міжнародних фінансів (див. рис. 1).

Рисунок 1.

### Структура фінансової системи



До національних фінансів варто віднести:

1. Державні фінанси, які, в свою чергу включають Державний бюджет України, державні позабюджетні фонди та державний кредит;
2. регіональні фінанси, до яких входять регіональні бюджети та регіональні позабюджетні фонди;
3. місцеві фінанси, які також включають місцеві бюджети та місцеві позабюджетні фонди;
4. Фінанси підприємств, установ та організацій, до яких входять: а) фінанси бюджетних установ, б) фінанси суб'єктів



господарювання, а також фінанси громадських та інших організацій, що не мають статусу бюджетних установ, в) фінанси установ і організацій, що здійснюють некомерційну діяльність;

5. інші фінанси, до яких можна віднести страхування, формування кредитних фондів, фінанси окремих громадян тощо.

До міжнародних фінансів, в свою чергу, варто віднести:

- а) міжнародний фінансовий ринок;
- б) міжнародні валютні операції;
- в) міжнародні платіжні розрахунки та їх баланси;
- г) міжнародні інвестиції;
- д) міжнародну фінансову допомогу;
- е) міжнародні цінні папери та банківські кредити;
- є) трансфери у грошовій формі тощо.

**Висновки.** Таким чином, така структурна побудова дає нам можливість сформулювати органи управління фінансовою системою, до яких належать органи безпосереднього управління та окремі фінансові інституції. Органи безпосереднього управління, як уже зазначалося вище, включають: 1. Міністерство фінансів України; 2. Державну казначейську службу України; 3. Державну фіскальну службу України; 4. Державну службу фінансового моніторингу; 5. Державну фінансову інспекцію України тощо.

До фінансових інституцій, в свою чергу, належать Національний та комерційні банки України, страхові компанії, небанківські кредитні установи (кредитні спілки, ломбарди тощо), міжбанківська валютна біржа, фондові біржі, інституційні інвестори тощо. Підсумовуючи викладений матеріал варто зазначити, що структура фінансової системи зорієнтована, в першу чергу на те, щоб реалізувати її головну мету. Тому кожна структурна складова фінансової системи в тій чи іншій мірі виконує завдання, які ставляться державою з метою її реалізації.

#### Література:

1. Гаруст Ю.В. Організаційно-правова структура фінансової системи України за сферами виникнення фінансових відносин / Ю.В. Гаруст, Т.А. Кобзева // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 27–38.
2. Кириленко О.П. Фінанси (теорія і вітчизняна практика): Навч. посіб. — Т.: Астон, 2002. — 284 с.
3. Соколова Э.Д. Правовые основы финансовой системы России / Э.Д. Соколова. – М.: Городец, 2006. – 160 с.
4. Нестеренко А.С. Фінансова система України: правова характеристика та законодавче регулювання: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07/ А.С. Нестеренко. – Одеса., 2014. – 40 с.
5. Карлін М.І. Фінансова система України: навч. посіб. / М.І. Карлін. – К.: Заня, 2007. – 324 с.
6. Ковальчук А.Т. Фінансове право України. Стан та перспективи розвитку / А.Т. Ковальчук. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 488 с.
7. Романенко О.Р. Фінанси: підручник / О.Р. Романенко. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 294 с.
8. Финансовое право: Учебник / О.Н. Горбунова, Е.Ю. Грачева. – М.: Велби, Проспект, 2004. – 536 с.